

УДК 351

Л. В. ЧАЙКА

КОМПЕТЕНТНІСНИЙ ПІДХІД У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ І ПОСАДОВИХ ОСІБ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

З'ясовано значущість компетентнісного підходу для професіоналізації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування; розроблено рекомендації для впровадження компетентнісного підходу в системі їх професійного навчання.

In the article to find out meaningfulness of competence approach is for professionalism of civil servants and public servants of local self-government; recommendations are developed for introduction of competence approach in the system of professional studies of main public servants of territorial society.

Ключові слова: компетентність, компетенція, компетентнісний підхід, професійне навчання.

Соціально-економічний розвиток територій залежить від багатьох чинників, серед яких рівень компетентності державно-управлінських кадрів займає не останнє місце. Одним зі шляхів формування компетентного і досвідченого фахівця є розвиток системи неперервного професійного навчання державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування.

Сьогодні особливу роль у формуванні професіоналізму майбутнього фахівця відіграє компетентнісний підхід у системі вищої та післядипломної освіти. У ньому відображається зміст освіти, який не ґрунтується на компоненті ЗУН (знань, умінь та навичок), а передбачає виконання важливих ключових функцій, які стосуються різних сфер професійної діяльності. Обмеженість у часі, за який необхідно підготувати службовця до виконання посадових обов'язків і прийняття управлінських рішень, та переваги освіти, орієнтованої на компетенції зумовлюють актуальність цієї теми.

У публікаціях науковців висвітлюються різні аспекти застосування компетентнісного підходу в управлінні, освіті. Зокрема, А. Ліпенцев досліджував досвід застосування компетенційного підходу в практиці управління людськими ресурсами державної служби країн зі сталими традиціями демократії. Оцінював систему управління компетентністю державних службовців Новосибірської області (Росія) Т. Черняк. М. Бойцун визначав реальні потреби в удосконаленні професійної компетентності державних службовців регіонального рівня з питань європейських інтеграційних процесів. Питання стану, важливості розроблення та розвитку понятійного апарату для прискорення впровадження компетенцій і компетентностей у державній службі України розглядала Л. Гогіна. Г. Кушнірова розглядає види та рівні професійної компетентності муніципальних службовців. Виявлення ієрархії

компетентностей і систематизацію професійних компетентностей державних службовців здійснено в дослідженнях О. Слюсаренка. Д. Дзвінчук розглядав підвищення кваліфікації державного службовця як процес і результат розвитку компетентності.

Невирішеною частиною проблеми компетентнісного підходу в освіті та управлінні залишається застосування цього підходу в системі професійного навчання державних службовців і посадових осіб територіальної громади, що зумовлює мету та завдання цього дослідження.

Мета статті – показати сутність і переваги компетентнісного підходу в освіті й сформулювати пропозиції щодо впровадження його в системі професійного навчання державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування.

Для досягнення цієї мети необхідно вирішувати такі завдання: виявити суттєві переваги застосування компетентнісного підходу в освіті та сформулювати рекомендації щодо впровадження компетентнісного підходу в системі професійного навчання державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування.

Понятійний апарат, який характеризує суть компетентнісного підходу в освіті, ще не сформовано. Сучасні українські вчені розгортають дискусії щодо визначення основних термінів та концептуальних засад компетентнісного підходу. Сьогодні акцент ставиться на тому контексті, який пропонують європейські країни. Одні [4] пов'язують компетентнісний підхід з ідеями життєтворчості, які відповідають його концепції у країнах ЄС – неперервній освіті. Інші [13] під поняттям “компетентнісний підхід” розуміють спрямованість освітнього процесу на формування і розвиток ключових і предметних компетентностей особистості та пов'язують його з орієнтованим і діяльнісним підходами до навчання.

Компетентнісний підхід, за О. Лебедевим [10, с. 4], передбачає сукупність загальних принципів, визначення цілей і змісту освіти, організації освітнього процесу та оцінки результатів.

До загальних принципів Г. Рилова відносить такі:

– значення освіти полягає в розвитку у слухачів здібностей самостійно вирішувати проблеми в різноманітних сферах та видах діяльності на основі використання соціального досвіду, елементом якого є і власний досвід;

– сутність організації освітнього процесу полягає у створенні умов для формування у слухачів досвіду вирішення пізнавальних, комунікативних, організаційних, моральних та інших проблем, що складають зміст освіти [14].

Сучасні американські вчені у змісті компетентнісного підходу вирізняють єдність таких його складових: концептуальної, інструментальної, інтегративної, контекстуальної, адаптивної, комунікативної. Більшість зарубіжних учених зміст компетентнісного підходу в освіті пов'язують із формуванням здатності або готовності особистості мобілізувати всі свої ресурси, які необхідні для виконання певного завдання на високому рівні, відповідно до мети й умов перебігу конкретної дії. Тобто, у зарубіжних дослідженнях компетентнісний підхід пов'язується, насамперед, з діяльнісним результатом [12, с. 35].

Якщо компетентність – ступінь вираження професійного досвіду, який притаманний людині в межах компетенції конкретної посади, тобто є вищим

ступенем розвитку професійності [15, с. 38]. То, на нашу думку, компетентнісний підхід – це один із методів професійної освіти, який спрямовано на комплексне засвоєння знань і способів практичної діяльності, сприяє успішній реалізації особистості у своїй професійній сфері.

Компетентність аналізується в межах компетентнісного підходу як здібності особистості, які самостійно реалізуються в неї під час її навчання, які будуються на її навчальному та життєвому досвіді [11].

На сьогодні навчальний процес загальної та професійної освіти базується переважно на “знаннях – вміннях – навичках”, коли основна увага приділяється засвоєнню знань. Але багаторічна практика виявила суттєві недоліки такого підходу – відокремлення знань від вміння їх застосування на практиці.

У 2004 році Світовий банк проводив порівняльне дослідження випускників вищих навчальних закладів пострадянських країн (Російська Федерація, Білорусія, Україна) та ряду розвинених країн (США, Франція, Канада). Було зазначено, що студенти пострадянських країн показують дуже високі результати (9-10 балів) за критеріями “знання” і “розуміння” та дуже низькі бали – за критеріями “застосування знань на практиці”, “аналіз”, “синтез”, “оцінювання” (1-2 бали). Студенти зазначених вище країн демонстрували діаметрально протилежні результати, тобто вони показували високий ступінь розвинутої навичок аналізу, синтезу, високий рівень умінь приймати рішення при відносно невисокому рівню показника “знання” [8, с. 439].

Досягнення таких результатів пояснюється тим, що освіта в розвинених країнах базується на іншому стандарті, ніж “знання – вміння – навички”.

Тенденція руху від наявності кваліфікаційного рівня, засвідченого дипломом, до наявності компетенції виражається у тому, що посилення пізнавальних та інформаційних потреб у сучасному виробництві виходять за межі розуміння поняття професійної кваліфікації. Більш прийнятним стає поняття компетентності. У зв’язку із цим переосмислюється концепція освіти.

Поняття компетенції має бути центральним в основі навчального процесу. Відповідно, в основу розробки стандартів на певні професії, спеціальності, види робіт має бути покладена така важлива складова, як фактор компетентності [5].

Одним із провідних понять компетентнісного підходу в сучасних наукових колах країн Заходу є “освітній модуль” (або “освітній домен”) (Домен (*фр. domaine*) в загальному – область. Поглиблене тлумачення терміну “домен” – це одиниця структури). При цьому підсумкова компетентність у тій чи іншій професійній галузі представляється сукупністю таких модулів. У свою чергу, кожен модуль формується як специфічна функція (аспект) майбутньої професійної діяльності [1].

У ринкових умовах окрім знань стали необхідними вміння застосовувати їх на практиці. Якщо раніше професійна підготовка була спрямована на знаннево-орієнтовану систему, то сьогодні вимагає переходу до побудови практико-орієнтованої освіти. Для побудови такої освіти необхідний новий, діяльнісно-компетентнісний підхід [16]. На відміну від традиційної освіти, практико-орієнтована освіта має бути спрямована на надбання знань, умінь, навичок і досвіду практичної діяльності. Ф. Ялалов тісно пов’язує між собою поняття “компетенції” та

“діяльність”. Звідси, на сучасному етапі саме діяльнісно-компетентнісний підхід може стати ефективною методологією побудови практико-орієнтованого навчання. Компетенції та компетентнісний підхід найбільш точно співвідносяться з метою та завданнями практико-орієнтовної освіти [Там же].

На основі проведеного дослідження можна стверджувати, що освіта, орієнтована на компетенції (тобто освіта, в якій застосовується компетентнісний підхід), має такі переваги над традиційною:

- компетентнісний підхід у підготовці спеціалістів передбачає не просте транслявання знань, умінь та навичок від викладача до слухача, а формування у майбутнього фахівця професійної компетентності [14] – спроможності кваліфіковано здійснювати професійну діяльність, виконувати завдання або роботу [12, с. 36];

- компетентнісний підхід має інноваційний характер, який сприяє ефективному вирішенню різноманітних проблем на основі існуючих знань [14];

- реалізація компетентнісного підходу забезпечує досягнення головної мети професійної освіти – підготовка кваліфікованих працівників відповідного рівня та профілю, конкурентоздатних на ринку праці, компетентних, відповідальних, здатних до ефективної роботи за спеціальністю на рівні світових стандартів;

- побудова системи професійної підготовки на основі компетентнісного підходу сприятиме професійному зростанню керівників та підвищенню ефективності управління.

Ці та інші переваги зумовлюють подальшу інтеграцію компетентнісного підходу в систему вищої освіти взагалі та професійного навчання державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування, зокрема.

Зміст професійного навчання має бути спрямовано на підвищення професіоналізму, оскільки компетентність державного службовця – це його здатність до доцільних дій для результативного та ефективного розв’язання ситуацій, що виникають у процесі виконання службових обов’язків [3, с. 191].

Виділяються певні види професійної компетенції державних службовців [7, с.136] та посадових осіб місцевого самоврядування [9, с. 83]. Ці види професійної компетентності означають зрілість і спроможність фахівців у власній професійній діяльності, становлення особи як професіонала.

Тому визначення реальних потреб у вдосконаленні професійної компетентності державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування є ключовим у модернізації системи їхнього професійного навчання. Коли навчання розглядається як засіб вирішення проблеми продуктивності управлінської діяльності, виникає потреба добору необхідної інформації: щодо персоналу; особливостей та умов праці; результатів виконання професійних завдань; знань і кваліфікації, що необхідні для ефективного виконання посадових обов’язків; визначення різниці між необхідним і наявним рівнем підготовки. Важливість оцінки цієї різниці полягає в тому, що тільки завдяки їй можна побудувати навчання фахівців з урахуванням їх реальних освітніх потреб і суттєво допомогти їм у підвищенні рівня знань, майстерності, умінь, а також раціонально витратити кошти та інші ресурси [2].

Формування нових підходів до процесу підготовки спеціалістів під час професійного навчання спрямовано на підвищення його якості. Компетентнісний підхід в освіті державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування означає перегляд освітньої парадигми, творчий синтез традиційних та інноваційних технологій.

Методологія на основі компетентнісного підходу ще тільки формується. Деякі дослідники [7, с.136] як один із його видів пропонують застосовувати технології управління соціальними проектами. В їхньому баченні проект – це схема прийняття та реалізації технологічних та управлінських рішень по зміні соціального середовища, виходячи з потреб та інтересів людей. Інші [6, с.107] пропонують у процесі навчання моделювати професійну діяльність, цим самим підвищувати професійну компетентність тих, хто проходить навчання. Усе це підтверджує важливість комплексного дослідження застосування компетентнісного підходу в професійному навчанні державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що сучасний стан розвитку держави та демократичного врядування вимагає нового підходу до професійного навчання державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування, що зумовлює важливість й необхідність його модернізації на основі компетентнісного підходу.

З цією метою вважаємо за доцільне таке:

- змодельовати на основі відповідних компетенцій паспорти посад державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування;
- виявити освітні потреби державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування;
- побудувати зміст програм професійного навчання державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування на основі компетентнісного підходу, який би враховував різницю між необхідними та наявними знаннями та уміннями їх застосовувати в практичній діяльності;
- упроваджувати форми занять, які в оптимальний термін сформулюють у зазначеній категорії службовців здатність до здійснення стратегічного планування, оцінки та прогнозування наслідків запроваджуваних дій, програм, а отже, до ефективного управління;
- розробити нормативне визначення компетентнісного підходу.

Одним із перспективних і практично спрямованих напрямів подальшого дослідження проблеми може бути розробка моделі паспорту посад державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування.

Література:

1. *Блинов В. И.* Концептуальные основы разработки федеральных государственных образовательных стандартов начального и среднего профессионального образования нового поколения / В. И. Блинов. – Режим доступу до сторінки: <http://www.firo.ru/index.php>
2. *Бойцун М.* Визначення реальних потреб у вдосконаленні професійної компетентності державних службовців регіонального рівня з питань європейських інтеграційних процесів / М. Бойцун та ін. // Теоретичні та прикладні питання

державотворення : зб. наук. пр. ОРІДУ НАДУ. – 2007. – Вип. 1. – Режим доступу : <http://www.library.oridu.odessa.ua/library>.

3. *Дзвінчук Д.* Підвищення кваліфікації державного службовця як процес і результат розвитку компетентності / Д. Дзвінчук // Вісник УАДУ. – 1999. – Вип. 1. – С. 190–194.

4. *Єрмаков І.* Феномен компетентнісно спрямованої освіти / І. Єрмаков, І. Погоріла. – Режим доступу : <http://www.Visnyk@iatr.org>.

5. *Заюков І.* Освітні інновації як основа якісних змін в економіці та розвитку трудового потенціалу / І. Заюков. – Режим доступу : <http://conf.vstu.vinnica.ua/humed/2008/txt/zayukov.php>

6. *Катаєва М.* Моделирование профессиональной деятельности в работе со студентами / М. Катаева // Школьные технологии. – 2006. – № 6. – С. 106–108.

7. *Косова Н.* Управление проектом как элемент подготовки госслужащего / Н. Косова // Высшее образование в России. – 2007. – № 9. – С. 136–138.

8. *Краснова Т.И.* Инновации в системе оценивания учебной деятельности студентов / Т. И. Краснова // Образование для устойчивого развития. – Минск : ИЦ БГУ, 2005. – С. 438–440.

9. *Кушнірова Г.* Види та рівні професійної компетентності муніципальних службовців / Г. Кушнірова // Вісник НАДУ. – 2007. – № 4. – С. 79–85.

10. *Лебедев О. Е.* Компетентностный подход в образовании / О. Е. Лебедев // Школьные технологии. – 2004. – № 5. – С. 3–12.

11. *Лебеденко Ю.* Компетентнісний підхід в системі вищої освіти / Ю. Лебеденко. – Режим доступу : <http://conf.vstu.vinnica.ua/humed/2006/txt/>

12. *Онопрієнко О.* Концептуальні засади компетентнісного підходу в сучасній освіті / О. Онопрієнко // Шлях освіти. – 2007. – № 4. – С. 32–37.

13. *Пометун О.* Запровадження компетентнісного підходу – перспективний напрям розвитку сучасної освіти / О. Пометун – Режим доступу : <http://www.Visnyk@iatr.org.ua>

14. *Рылова Г.* Влияние компетентностного подхода на повышение качества подготовки будущих специалистов / Г. Рылова. – Режим доступу: <http://www.t21.rgups.ru/doc2007/11/24.doc>

15. *Черняк Т. В.* Управление компетентностью государственных служащих: из опыта Сибирской академии государственной службы / Т. В. Черняк // Государственное управление. – 2005. – Вып. 5. – С. 37–44.

16. *Ялалов Ф. Г.* Деятельностно-компетентностный подход к практико-ориентированному образованию / Ф. Г. Ялалов. – Режим доступу : <http://www.eidos.ru/journal/2007/0115-2.htm>

Надійшла до редколегії 09.04.2009 р.